

УДК 796.06

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Валерій ВАСИЛЬЄВ

*Севастопольський інститут банківської справи Університету банківської справи
Національного банку України*

Анотація. У статті розглянуто ресурсний потенціал розвитку сфери фізичної культури та спорту (на прикладі м. Севастополь). Наведено особливості оцінювання ресурсного потенціалу, що розкриває соціально-економічний механізм розвитку сфери фізичної культури та спорту на державному та регіональному рівнях. Визначено особливості підходу до формування соціально-економічного механізму розвитку сфери фізичної культури і спорту.

Ключові слова: соціально-економічний механізм ресурсний потенціал, регіональна політика, розвиток сфери ФКС, стратегія.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Динамічний і збалансований розвиток регіонів постає однією з найважливіших проблем подальшого впровадження ринкових відносин і суспільних перетворень в Україні. Ефективність реалізації Концепції державної регіональної політики залежить від розуміння суті та форм регіонального економічного розвитку, який представлено як органічне поєднання та взаємозв'язок функціонально-просторових і галузево-регіональних блоків розвитку територій [4]. За роки незалежності у країні досі не сформувалася регіональна політика як філософія функціонування внутрішнього ринку та відкритої економіки, яка б ґрунтувалася на концепції використання власних ресурсів розвитку території, створення фінансових засад самодостатності регіонів, стимулювання точок економічного зростання в регіонах і містах.

Дослідження виконано відповідно до напрямку науково-дослідної роботи ХДАФК на 2013 – 2015 рр. 1. Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства й держави. Пріоритетний тематичний напрям – 1.5 Фундаментальні дослідження з актуальних проблем суспільних та гуманітарних наук, тема: «Методологічні основи стратегічного розвитку сфери фізичної культури та спорту в регіоні» (номер держреєстрації 0113U004615).

Завдання дослідження – сформулювати принципи соціально-економічного механізму розвитку сфери фізичної культури і спорту.

Методи та організація дослідження. У роботі використано методи спостереження, логічного аналізу, історичного і ситуативного підходу, системного аналізу, порівняння і синтезу літературних джерел та документальний метод.

Виклад основного матеріалу. Проблема ефективного розвитку сфери фізичної культури і спорту має актуальне й самостійне значення для України. Займаючи в історичному та соціально-демографічному значенні «сполучне положення» між державою, роботодавцями та працівниками підприємств, організацій, сфера фізичної культури і спорту дедалі більше перетворюється в активний центр формування здорового способу життя населення, соціальної стратегії, розвитку економіки [2].

На наш погляд, нині не виключений сценарій розвитку, коли сильні фізкультурно-спортивні організації можуть стати саме тією моделлю людського життєустрою, в якій економічне зростання й вічні цінності людяності, справедливості знайдуть своє узгоджене втілення на новому рівні розвитку цивілізації.

В історичній практиці загальний процес розвитку проявляє себе через окремі одиничні об'єкти. Тому на цьому етапі серед фізкультурно-спортивних організацій України окремі структури першими візьмуть на себе роль соціальної, організаційної і економічної інновації, інші наслідуватимуть досвід перших.

Концептуальна модель розвитку сфери фізичної культури і спорту (ФКіС) може претендувати на роль вихідної теорії управління сферою фізичної культури і спорту в тому випадку, якщо вона відображає істотні характеристики самого об'єкта; побудована на новітніх досягненнях у сфері управлінських технологій; формує структуру й принципи роботи організаційно-економічних, соціальних механізмів, що забезпечують процес розвитку.

Однією з важливих характеристик сфери ФКіС є її потенціал, який становить не тільки суму ресурсів поточного періоду, але й систему властивостей і особливостей, що розкривають перспективні можливості й здібності об'єкта ефективно виконувати свою місію, розширюючи сферу послуг і якість їх надання. Реформування економіки України вплинуло й на умови функціонування та розвитку сфери ФКіС.

У сучасних умовах сферу ФКіС правомірно і з наукових позицій доцільно розглядати як особливу соціально-економічну сферу діяльності. Причому діяльність ця стосується інтересів різних верств населення і належить до сфери впливу багатьох організаційних інституцій. У структурі останніх склалася суперечлива ситуація, що є в Севастопольському регіоні. Об'єкти сфери ФКіС м. Севастополя знаходяться у сфері управління міністерств і відомств України, відомств Російської Федерації, органів управління АРК. Ця відомча роз'єднаність на сьогодні тільки посилюється, розвиваючись під впливом двох головних тенденцій – зміни форм власності й процесу комерціалізації фізкультурно-оздоровчих послуг. У такій ситуації гострим є питання про відповідальність за розвиток сфери ФКіС, яку в певних пропорціях розділяють держава, місцеві органи влади й самоврядування, профспілки, галузеві відомства, окремі бізнесмени. Ні в теорії, ні на практиці точної і однозначної відповіді на питання немає, тобто чинник відповідальності учасників за розвиток сфери ФКіС – відсутній. Водночас країна, суспільство й керівники усіх рангів, не говорячи вже про громадян, яким потрібне оздоровлення, регулярні заняття фізичною культурою, серйозно стурбовані незадовільним станом справ у цій сфері й зацікавлені в кардинальному їх поліпшенні. Дослідники наводять багато фактів і оцінок незадовільного фінансового стану організацій ФКіС, фізкультурно-оздоровчих та спортивних комплексів, даних про фізичний і моральний знос їх основних засобів, але цієї аналітичної роботи недостатньо для формування стратегії розвитку і впровадження організаційних інновацій. Для ґрунтовнішого вивчення сфери ФКіС (як і будь-якого іншого складного об'єкта) потрібний не тільки аналіз, але і якісна оцінювання. При цьому, як ми вважаємо, акцент слід робити не стільки на причинах і тенденціях негативів, скільки на оцінюванні наявного потенціалу, ресурсів, механізмів розвитку й досягнення завдань сфери ФКіС.

На сонові наведеного вище, виділено такі особливості оцінювання потенціалу сфери ФКіС.

1. Треба враховувати істотну різницю між поняттями «аналіз» і «оцінка». Аналіз базується на методології розчленовування, виділення, відособлення елементів цілого (етапи, чинники, показники, структурні частини). Оцінка ж виходить з методології синтезу, об'єднання, «огляду» з різних позицій і узагальнення характеристик і складових частин, тобто інтеграції.

Оцінювання формує для дослідника дві лінії розуміння явища або процесу – ситуаційну (стану об'єкта в цих умовах) і стратегічну (прогнозування в різних варіантах стану на перспективу). Аналіз віддає свої пріоритети даним минулого періоду. Оцінювання ж містить бачення майбутнього, яке виявляється в ознаках, слабких проявах інновацій у поточному періоді. Аналіз звичайно залишає ці інноваційні деталі без уваги.

Досліджуючи сферу ФКіС, можна стверджувати, що окремі аналітичні положення опрацьовуються і висвітлюються в науковій літературі, а комплексного оцінювання – належної уваги не знаходять. Тому виникає важливе методологічне завдання: окрім структури витрат, показників фінансової діяльності, коливання цін, зміни прибутку і т. п., підключити до оцінювання дані приватизаційного процесу, рекреаційні потреби, соціальні чинники, інвестиційний клімат у сфері ФКіС та ін. У завданнях стратегічного оцінювання до цього слід додати міжнародну конкуренцію, регіональну політику, корупційне середовище, рівень розвитку інформаційних систем і технологій, вплив малого бізнесу.

2. Для дослідження сфери ФКіС необхідна розробка методики оцінки потенціалу. Саме поняття потенціалу також потребує уточнення. Часто його розглядають як обсяг ресурсів [1].

Проте такий підхід розкриває тільки «речово-матеріальну» частину потенціалу. На наш погляд, потенціал за своєю внутрішньою будовою повинен бути представлений значно ширше і комплексніше.

3. Шляхи реалізації і нарощування потенціалу. На наш погляд, ефективне функціонування сфери ФКіС сприяє зростанню потенціалу, а не до його зменшення. Це можна пояснити тим, що складові його частини мають різні пропорції і відіграють різну роль на різних етапах розвитку. На початку розвитку головним виступає речово-матеріальний блок ресурсів.

Механізм взаємодій закріплюється на другому місці, а на третьому – імідж і соціальна значущість. Під час розвитку сфери ФКіС ситуація змінюється: імідж і соціальна значущість виходять на перше місце, механізм укріплює свої позиції на другому місці, а речово-матеріальні ресурси переміщуються на третю рангову позицію. При цьому, витрачаючи матеріальну частину, ми нарощуємо інші складові, унаслідок чого загальний (інтегральний) показник потенціалу отримує тенденцію перманентного зростання. Природно це відбувається тільки за умови ефективного використання потенціалу, тобто якісного виконання структурами сфери ФКіС своєї місії і своїх соціально-економічних функцій.

Розкриття потенціалу сфери ФКіС, тобто його ефективне використання, має цілком певну логіку, а саме досягнення синергетичного ефекту за рахунок внутрішньоструктурних взаємодій елементів потенціалу, урахування специфіки об'єктів СКК і виділення пріоритетних завдань стійкого розвитку.

Таким чином, на відміну від загальноприйнятої практики дослідження корпоративних систем за моделлю «потенціал – перспективи», автор пропонує більш розгорнуту і структуровану модель – «підходи до оцінювання – потенціал – орієнтири розвитку – завдання забезпечення розвитку» з введенням блоку інноваційних ресурсів і в потенціал, і в механізм забезпечення процесу розвитку. У реальній практиці реформ поліпшення результатів діяльності будь-якої складної системи досягається шляхом удосконалення виробничих і управлінських технологій. Останні містять арсенал новітніх засобів: стратегічний менеджмент, бюджетування, контролінг, управління проектами, оновлення організаційно-інформаційної бази. Нові технології забезпечують структурні перебудови, ґрунтуючись на комунікаційних моделях й схемах, програмних технологіях, економічних нормативах.

Багато що із згаданого вище не є принципово новим, проте у сферу ФКіС ці сучасні розробки просуваються повільно і з великими труднощами. У зв'язку з цим, необхідно докладніше досліджувати сферу ФКіС і щодо готовності її до реформ та інноваційного розвитку, тобто на наявність або відсутність реальних умов для реалізації потенційних можливостей.

Іншим центральним елементом концепції соціально-економічного механізму розвитку сфери ФКіС є поняття «механізм». Воно було введено в 60-ті роки ХХ століття і відображало спосіб господарювання на державному рівні, тобто підкреслювало структурні особливості суспільного виробництва (спеціалізацію, поділ праці, планування, фінансово-кредитні відносини та інше) [3]. Цей механізм розглядався як розвиток форм управління через організацію, узгодження, стимулювання. Подальший розвиток цієї категорії був пов'язаний з організаційно-виробничими відносинами, які побудовані на дії економічних законів і виокремлюють певний порядок взаємодії цілої системи елементів (організаційних, правових, економічних) [2, 5]. Таким чином, можна стверджувати, що механізм приводить у дію рушійні сили переробки ресурсів у продукцію чи послуги.

У нашому дослідженні термін «соціально-економічний механізм» має велике значення – саме понятійна і змістовна визначеність категорії «соціально-економічний механізм», що дозволить чіткіше визначити логіку й завдання розкриття обраної проблематики. З безлічі непрямих формулювань і описаних категорій, таких як «механізм», «організаційний механізм», «економічний механізм», «трансформаційні перетворення», «соціальні методи управління», «соціальне планування і контроль» – автор виділив найбільш загальні і значущі для ефективного управління об'єктом або процесом характеристики. Такими є структура, форма; функції управління; система елементів, сукупність; організація діяльності, взаємодія; економічні закони й методи; соціальні методи, соціальні завдання ведення господарювання, управління.

Використовуючи набір обраних базових характеристик, сформулюємо досліджуване поняття таким чином: соціально-економічний механізм управління – цілісна інтегрована систе-

ма, що містить елементи структури, управлінської технології і організацію діяльності, приводить у дію соціальні та економічні методи управління, забезпечуючи на об'єкті (в регіоні) процес господарювання чи надання послуг та орієнтуючи об'єкт і його розвиток на пріоритет соціальних завдань.

Якщо об'єкт щодо своєї галузевої природи має пріоритетом економічне зростання, то в цьому разі більш вагоме значення для нього можуть мати організаційно-економічні методи. Позаяк сфера ФКіС виконує функцію відновлення здоров'я, відпочинку, фізичного й духовного розвитку людини, то саме застосування соціально-економічного механізму має бути пріоритетним.

Висновок. Застосування запропонованого соціально-економічного механізму розвитку сфери фізичної культури та спорту означає, що ринковий чинник має право на розвиток, але і держава, і громадськість щодо нього виконують регуляторні функції, зокрема централізованої фінансової підтримки, інформативного регулювання, забезпечення соціальних гарантій на оздоровлення, громадська оцінка сфери ФКіС, громадське контролювання та ін.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у структурно-функціональному аналізі ресурсного потенціалу сфери фізичної культури та спорту в Севастопольському регіоні.

Список літератури

1. *Лапин Е. В.* Экономический потенциал предприятия / Е. В. Лапин. – Сумы : Университетская книга, 2002. – 310 с.
2. *Леонов Я. В.* Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємств : монографія / Я. В. Леонов. – Х. : ХНАМГ, 2013 – 129 с.
3. *Мельник М. І.* Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження: монографія. / Мельник М. І. – Львів: УРД НАН України, 2005. – 304 с.
4. Про Концепцію державної регіональної політики : указ Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22.
5. *Чухно А. А.* Зміна характеру та структури зайнятості в умовах постіндустріального суспільства / А. А. Чухно // Економічний часопис. – 2002. – № 1. – С. 42 – 45.

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ СФЕРЫ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

Валерий ВАСИЛЬЄВ

*Севастопольский институт банковского дела Университета банковского дела
Национального банка Украины*

Аннотация. В статье рассмотрен ресурсный потенциал развития сферы физической культуры и спорта (на примере г. Севастополь). Приведены особенности оценки ресурсного потенциала, что раскрывает социально-экономический механизм развития сферы физической культуры и спорта на государственном и региональном уровнях. Определены особенности подхода к формированию социально-экономического механизма развития сферы физической культуры и спорта.

Ключевые слова: социально-экономический механизм, ресурсный потенциал, региональная политика, развитие сферы ФКС, стратегия.

FORMATION OF THE SOCIO-ECONOMIC MECHANISM OF DEVELOPMENT IN THE SPHERE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

Valery VASILIEV

Sevastopol Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine

Abstract. The article considers the resource potential of development in the sphere of physical culture and sport (for example, Sevastopol). The peculiarities of the assessment of the resource potential, which reveals the socio-economic mechanism of development of the sphere of physical culture and sport at state and regional levels. Specifies the peculiarities of approach to the formation of the socio-economic mechanism in the sphere of physical culture and sport.

Key words: socio-economic mechanism, resource potential, regional policy, development in the sphere of physical culture and sport, strategy.